

Андрій О. Харенко, Микола А. Коротеєв, Тетяна І. Бортник

### ЗБУТ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

*У статті проаналізовано ефективність збутової діяльності сільськогосподарських підприємств Черкаської області за основними видами продукції тваринництва та вплив концентрації виробництва на її показники. Визначено провідні підприємства галузі на території регіону та розглянуто результати їх діяльності. Запропоновано напрями, здатні позитивно вплинути на ефективний збут продукції галузі господарствами регіону.*  
**Ключові слова:** сільськогосподарські підприємства; збут; канали реалізації; біржова торгівля.

Табл. 9. Літ. 23.

Андрей А. Харенко, Николай А. Коротеев, Татьяна И. Бортник

### СБЫТ ПРОДУКЦИИ ЖИВОТНОВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ

*В статье проанализирована эффективность сбытовой деятельности сельскохозяйственных предприятий Черкасской области относительно продукции животноводства и влияние концентрации производства на ее показатели. Определены передовые предприятия отрасли на территории региона и рассмотрены результаты их деятельности. Предложены направления, которые смогут позитивно повлиять на эффективность сбыта продукции отрасли хозяйствами региона.*

**Ключевые слова:** сельскохозяйственные предприятия; сбыт; каналы реализации; биржевая торговля.

Andrii O. Kharenko<sup>1</sup>, Mykola A. Korotieiev<sup>2</sup>, Tetiana I. Bortnyk<sup>3</sup>

### HUSBANDRY PRODUCT DISTRIBUTION BY AGRICULTURAL ENTERPRISES

*The article analyzes the efficiency of distribution activities of agricultural enterprises in Cherkasy oblast by key types of husbandry product. The impact from production concentration on their indicators is also assessed. The key enterprises of the local sector are determined and their performance is considered in detail. New directions are offered which can positively affect the efficient distribution of agricultural product of the region.*

**Keywords:** agricultural enterprises; distribution; distribution channels; exchange trade.

**Постановка проблеми.** Аналіз динаміки розвитку світової економіки свідчить про наявність стійких тенденцій до зростання чисельності населення, що, своєю чергою, загострює продовольчі проблеми. За таких умов стратегічним завданням є пошук ефективних шляхів нарощування продовольчих ресурсів у світі. Така ситуація створює передумови для подальшого розвитку аграрного сектору України, що має всі можливості забезпечити не лише власні потреби у продовольстві, але й стати одним із ключових гравців на світовому ринку. Сучасні економічні перетворення в аграрному секторі країни мають незворотний характер, проте його нинішній економічний стан, відсутність стабільності результатів вимагають пошуку дієвих стратегічних напрямів здійснення аграрної політики. В умовах ринкової економіки ключовим питанням

<sup>1</sup> Uman National University of Horticulture, Ukraine.

<sup>2</sup> Uman National University of Horticulture, Ukraine.

<sup>3</sup> Uman National University of Horticulture, Ukraine.

є організація та здійснення ефективної збутової політики, особливо щодо продукції тваринництва, що пов'язано з високим рівнем конкуренції між виробниками, підвищенням вимог до якості продукції та обмеженими термінами зберігання. Це вимагає постійного пошуку ефективних напрямів товарної і цінової політики, каналів розподілу продукції, методів формування попиту і стимулювання збуту, тобто активізації маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема ефективності збуту продукції тваринництва вирізняється багатогранністю аспектів та їх багаторівневим характером. Значний внесок в її вирішення внесли такі науковці: В. Амбросов [1], В. Андрійчук [2], О. Красноруцький [5], Я. Ларіна [6], В. Месель-Веселяк [8], К. Міненко [9], П. Саблук [21], І. Соловійов [20], О. Шпичак [3], С. Яців [23] та ін. Проте, незважаючи на вагомість їх розробок та певні здобутки в аграрному секторі, багато питань щодо забезпечення ефективного збуту продукції тваринництва, особливо форм і методів його здійснення, залишаються недостатньо вирішеними.

**Метою дослідження** є аналіз збутової діяльності сільськогосподарських підприємств Черкаської області щодо продукції тваринництва та визначення напрямів підвищення її ефективності.

**Основні результати дослідження.** Господарства Черкаської області мають ширину товару-мікс 6 позицій, а довжину – 4,83. Їх виробничий напрям визначається як зерно-технічний з розвинутим тваринництвом, що представлене переважно скотарством і свинарством. Воно займає значну питому вагу (табл. 1) в структурі товарної продукції та прибутку (25% та 10% відповідно).

**Таблиця 1. Порівняння питомої ваги складових товарного асортименту сільськогосподарських підприємств Черкаської області за обсягами виручки від реалізації та прибутку, %\***

Вид продукції	В середньому за 2010–2014 рр.	
	виручка	прибуток
Рослинництво – всього	75,2	90,5
в т.ч.:		
зерно	42,2	44,3
соняшник	13,7	26,2
ріпак	4,5	4,6
соя	4,5	4,0
цукрові буряки	4,7	8,2
овочі відкритого ґрунту	0,5	-0,3
інша продукція галузі	5,1	3,3
Тваринництво – всього	24,8	9,5
в т.ч.:		
жива маса великої рогатої худоби (ВРХ)	2,7	-5,4
свиней	5,2	0,0
молоко	9,7	7,0
інша продукція галузі	6,9	7,8
Всього за галузями рослинництва і тваринництва	100,0	100,0

\* розраховано за даними [10–14].

Ефективність господарської діяльності щодо живої маси ВРХ, як й іншої продукції сільського господарства, залежить від впливу багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Її виробництво не вважається пріоритетним напрямом діяльності сільськогосподарських товаровиробників Черкаської області та є похідним від функціонування галузі молочного скотарства. Протягом досліджуваного періоду (табл. 2) спостерігається нарощування обсягів реалізації даного виду продукції на 6,8%. Негативним аспектом такого приросту є його походження не від нарощування поголів'я та зростання продуктивності тварин, а від ліквідації основного стада. Про це свідчить рівень показника товарності, що перевищує 100%. За 2010–2014 рр. повна собівартість продукції зросла на 63%, що обумовлено зростанням цін на матеріально-технічні ресурси (левова частку серед них займають корми (близько 60%)), підвищення рівня заробітної плати, інфляційними процесами. Питома вага витрат на збут у структурі повної собівартості живої маси ВРХ становить близько 8% та практично не змінюється за роками. Крім того протягом зазначеного періоду на 59,7% зросла ціна реалізації одиниці продукції. Проте такий приріст не забезпечив позитивного рівня рентабельності галузі, він коливається на позначці -25%. Монопольне становище серед покупців даної продукції займають профільні переробні підприємства (3/4 від загального обсягу) та комерційні організації (задля подальшого перепродажу підприємствам роздрібної торгівлі), які в основному і визначають рівень закупівельних цін.

Таблиця 2. Ефективність збуту живої маси ВРХ сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області\*

Показник		2010	2011	2012	2013	2014	
Реалізація, ц		172772	174465	167285	174165	184617	
Рівень товарності, %		113,6	116,0	104,9	109,9	109,1	
Повна собівартість 1 ц, грн		1220,88	1369,50	1567,23	1751,29	1988,48	
в т.ч. витрати на збут		101,20	126,63	133,86	140,23	153,43	
Ціна реалізації 1 ц, грн		913,39	1143,53	1228,53	1078,78	1459,13	
Прибуток на 1 ц, грн		-307,48	-225,97	-338,7	-672,51	-529,35	
Рівень рентабельності, %		-25,2	-16,5	-21,6	-38,4	-26,6	
Канали реалізації <sup>3)</sup>	переробні організації	% <sup>1)</sup>	71,3	77,0	71,7	79,0	76,2
		грн <sup>2)</sup>	991,9	1386,83	1315,06	1097,67	1469,08
	орендна плата за паї	%	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
		грн	985,94	1490,00	1337,41	1565,86	1313,77
	населенню, в т.ч. в рахунок оплати праці	%	1,4	1,2	1,1	0,8	0,5
		грн	836,14	1068,14	1064,01	1070,91	1320,18
	на ринку	%	2,9	2,4	2,7	2,6	2,4
		грн	873,39	972,49	966,09	1035,50	1125,18
	комерційним організаціям	%	24,2	19,2	24,3	17,4	20,7
		грн	856,41	881,22	1071,04	1059,61	1282,19

\* складено за даними [10–19]; <sup>1)</sup> питома вага каналу; <sup>2)</sup> ціна за 1 ц; <sup>3)</sup> агроформування області.

Дослідженнями встановлено, що зниження собівартості продукції м'ясного скотарства, високий рівень цін та ефективності збуту в цілому досягається за рахунок ефекту масштабу виробництва: чим численніше поголів'я худоби та розміри підприємства в цілому – тим вищими є показники ефективно-

сті (табл. 3). При цьому, важливу роль відіграє збалансований розвиток рослинництва і тваринництва та диверсифікованість діяльності підприємства.

**Таблиця 3. Ефективність збуту живої маси ВРХ сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області в залежності від концентрації виробництва, 2012 р.\***

Групи підприємств за поголів'ям ВРХ, гол.	Показник						
	середнє поголів'я, гол.	рівень товарності, %	повна собівартість 1 ц, грн	збутові витрати на 1 ц, грн	ціна реалізації 1 ц, грн	прибуток на 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
до 200	120	109,3	2089,71	276,10	1326,77	-762,95	-36,5
201–400	294	92,1	1879,44	146,78	1217,82	-661,62	-35,2
401–600	492	109,4	1593,82	146,49	1192,05	-401,77	-25,2
601–800	670	119,1	1780,20	108,98	1243,61	-536,59	-30,1
801–1000	858	117,6	1772,11	214,04	1242,54	-529,57	-29,9
1001–1200	1094	100,7	1511,60	84,98	1268,99	-242,62	-16,1
1201–1400	1292	88,5	1530,66	155,92	1363,90	-166,77	-10,9
СТОВ «ДНІПРО»	1448	83,9	1842,07	388,17	1261,61	-580,46	-31,5
СТОВ «ПАЛЬМІРА»	1562	90,1	1698,64	169,84	1052,90	-645,75	-38,0
ДП «ІЛЛІЧ-АГРО УМАНЬ»	1641	43,1	1458,72	211,45	1161,86	-296,86	-20,4
СТОВ «НИВА»	1739	168,3	2950,48	188,22	1102,27	-1848,21	-62,6
ТОВ ІМ. ШЕВЧЕНКА	1810	128,9	1133,92	26,82	1270,61	136,69	12,1
СТОВ «СВІТАНОК»	1992	105,4	1352,27	45,07	1436,21	83,94	6,2
СТОВ «АГРОКО»	2048	96,7	1573,58	390,44	1117,16	-456,42	-29,0
СТОВ «АФ «МАЯК»	2051	104,7	978,68	40,90	1306,89	328,21	33,5
СВК «КОЗАЦЬКИЙ»	2201	125,5	1442,45	9,90	1322,95	-119,50	-8,3
ДП «АГРОКОМПЛЕКС»	2233	2,0	540,32	34,37	468,98	-71,34	-13,2
ТОВ «АТЛАНТИК ФАРМЗ П»	2243	80,6	1886,22	0,00	1644,79	-241,43	-12,8
ПАТ «НВФ «УРОЖАЙ»	2467	81,6	1416,21	6,10	1357,40	-58,81	-4,2
ПСП «НИВА «	2573	103,9	1220,53	109,87	1173,02	-47,52	-3,9
ПСП «ПЛІШКАНИ»	3633	95,6	953,32	39,27	1239,83	286,51	30,1

\* розраховано за даними сільськогосподарських підприємств Черкаської області.

Отже, ключовим моментом у розвитку м'ясного скотарства є вирішення питання підвищення його економічної ефективності, з одного боку – через зниження виробничих витрат завдяки модернізації виробництва, впровадження прогресивних технологій утримання тварин, збалансування кормових раціонів тощо, а з іншого – забезпечення справедливої ціни, чому повинен сприяти розвиток елементів ринкової інфраструктури (аграрних бірж, обслуговуючої кооперації тощо). Вирішити дані питання неможливо без втручання держави, проте до цього часу не існує дієвої державної програми виведення галузі з кризи та забезпечення її ефективного подальшого розвитку.

Свинарство є традиційною галуззю українських аграріїв. Переважна більшість підприємств Черкащини займається ним для задоволення власних потреб, а його товарна складова представлена рядом свинокомплексів. Сприятлива цінова кон'юнктура ринку свинини протягом досліджуваного

періоду забезпечила розвиток галузі в регіоні та призвела до зростання обсягів реалізації живої маси свиней товаровиробниками на 30% (табл. 4). Зростання рівня закупівельних цін протягом 2010–2014 рр. на 55% забезпечило прибутковість одиниці продукції до 113 грн/ц, при цьому рентабельності виросла на 6,7%.

Таблиця 4. Ефективність збуту живої маси свиней сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області\*

Показник		2010	2011	2012	2013	2014	
Реалізація, ц		233049	262243	254537	282117	302706	
Рівень товарності, %		93,3	100,6	95,7	93,9	102,4	
Повна собівартість 1 ц, грн		1290,99	1377,27	1506,14	1608,97	1681,44	
в т.ч. витрати на збут		107,26	94,35	122,33	119,14	123,08	
Ціна реалізації 1 ц, грн		1159,58	1296,62	1577,99	1612,65	1794,44	
Прибуток на 1 ц, грн		-131,41	-80,65	71,85	3,68	113,00	
Рівень рентабельності, %		-10,2	-5,9	4,8	0,2	6,7	
Канали реалізації	переробні організації	%	68,5	76,7	67,3	75,4	76,9
		грн	1199,30	1340,35	1600,70	1533,28	1817,26
	орендна плата за паї	%	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2
		грн	1436,83	1870,27	1703,68	1592,70	1590,59
	населенню, в т.ч. в рахунок оплати праці	%	0,8	0,9	0,5	0,2	0,2
		грн	1225,58	1360,70	1530,15	1680,14	1688,43
	на ринку	%	5,7	5,2	6,0	4,2	3,5
		грн	1113,89	1085,28	1521,63	1438,95	1602,71
	комерційним організаціям	%	24,8	17,1	26,0	20,1	19,2
		грн	1104,67	1161,97	1524,99	1411,68	1568,71

\* складено за даними [10–19].

На нашу думку, можливості сільськогосподарських підприємств реалізувати продукцію за вищими цінами, а отже і отримання більшого доходу, обмежуються низьким рівнем розвитку ринкової інфраструктури, логістичними проблемами, низькою якістю інформації про актуальну ситуацію на ринку, що зумовлює суттєві витрати на просування продукції (7–9% в структурі повної собівартості).

Структура каналів збуту сільськогосподарськими підприємствами свиней у живій масі відповідає основним групам покупців яловичини і телятини. Виключенням є лише той факт, що близько 5% реалізується на місцевих ринках у вигляді молодняка тварин для подальшої відгодівлі в домогосподарствах.

Ефективність збутової діяльності сільськогосподарських підприємств Черкащини щодо живої маси свиней в значній мірі залежить від концентрації поголів'я (табл. 5).

На території Черкащини функціонує досить велика кількість м'ясопереробних підприємств, що різняться між собою як за розмірами, так і за напрямками діяльності (табл. 6).

Молочне скотарство також є традиційною галуззю сільськогосподарських підприємств Черкаської області. Це чи неєдиний напрямок тваринництва, що, зазнаючи руйнівних і деструктивних змін протягом років незалежності України, все одно був стабільно прибутковим та на даний час інтенсивно розвивається. Так, протягом проаналізованого періоду обсяги реалізації молока

зросли на 35,5% (табл. 7). Приріст відбувся за рахунок підвищення продуктивності корів, при тому, що їх поголів'я дещо зменшилося. Рівень товарності продукції свідчить про те, що вона практично в повному обсязі реалізується за межі господарств і лише 6% використовується на виробничі потреби. Повна собівартість та ціна реалізації 1 ц молока зростали однаковими темпами і за 5 років збільшилися на 35%, при цьому витрати на збут – лише на 22%. Це забезпечило молочному скотарству середній рівень рентабельності – близько 20%. Оскільки молоко відноситься до продукції, що швидко втрачає споживчі властивості, воно практично відразу йде на переробку, а його основними покупцями є переробні підприємства. Найвищий рівень реалізаційних цін складається у січні-березні, а із зростанням сезонних обсягів виробництва спостерігається тенденція до зниження. На практиці склалися дві форми прямих зв'язків виробників з молокопереробними підприємствами: перша – централізований вивіз молока з прийманням його на місці виробництва, де і відбувається контроль якісних показників та обсягу, оформлення відповідних документів, транспорт є власністю покупця або спеціальних організацій; друга – сільськогосподарське підприємство відвозить власним транспортом молоко до покупця, де і відбувається, за наявності представника виробника, приймання та оформлення.

**Таблиця 5. Ефективність збуту живої маси свиней сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області в залежності від концентрації виробництва, 2012 р.\***

Групи підприємств за поголів'ям свиней, гол.	Показник						
	середнє поголів'я, гол.	рівень товарності, %	повна собівартість 1 ц, грн	збутові витрати на 1 ц, грн	ціна реалізації 1 ц, грн	прибуток на 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
до 100	51	87,8	2762,17	229,44	1501,23	-1260,94	-45,7
101–200	146	91,7	2152,62	166,16	1464,30	-688,33	-32,0
201–300	249	91,9	2249,38	234,17	1496,64	-752,73	-33,5
301–400	356	91,1	1936,64	90,67	1539,15	-397,50	-20,5
401–500	438	155,2	1963,99	129,02	1548,28	-415,71	-21,2
501–600	568	99,0	2012,91	154,98	1593,42	-419,49	-20,8
601–700	637	96,5	1591,61	124,99	1607,34	15,74	1,0
701–800	715	109,1	1712,41	164,15	1698,81	-13,60	-0,8
801–900	857	108,2	1333,15	86,49	1509,04	175,89	13,2
1000–1101	1052	93,6	1338,20	95,44	1529,02	190,82	14,3
1101–1200	1138	101,5	1425,57	73,87	1543,27	117,70	8,3
1201–1300	1263	116,6	1553,77	214,77	1557,41	3,63	0,2
СТОВ «ДНІПРО»	1302	123,2	2433,90	512,94	1611,00	-822,90	-33,8
СТОВ «МАЯК»	1453	129,0	1319,53	48,27	1636,87	317,35	24,1
ДП «ІЛЛІЧ-АГРО УМАНЬ»	1576	108,6	1771,53	256,81	1380,72	-390,81	-22,1
ПСП «ЯБЛУНЕВИЙ САД»	1594	14,9	2699,12	986,28	1686,28	-1012,83	-37,5
ФГ «ВІТАС» І К	1627	93,0	1555,97	131,70	1493,90	-62,06	-4,0
СВК «КОЗАЦЬКИЙ»	1857	88,0	1362,05	28,09	1408,24	46,19	3,4
КОРПОРАЦІЯ «УКРАГРОТЕХ»	1980	102,4	1737,78	254,80	1459,39	-278,40	-16,0

Закінчення табл. 5

Групи підприємств за поголів'ям свиней, гол.	Показник						
	середнє поголів'я, гол.	рівень товарності, %	повна собівартість 1 ц, грн	збутові виграли на 1 ц, грн	ціна реалізації 1 ц, грн	прибуток на 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
ТОВ «КАНІВСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО ПО ВІДГОДІВЛІ ХУДОБИ»	2009	81,9	1551,53	23,55	1657,96	106,42	6,9
СТОВ «АФ КОРСУНЬ»	2378	100,0	1567,48	41,65	1539,85	-27,63	-1,8
ТОВ «ЗЛАГОДА»	2502	131,5	3358,29	72,72	1569,27	-1789,02	-53,3
ПСП «НИВА»	2682	123,8	1887,05	169,85	1407,08	-479,98	-25,4
СТОВ «АГРАРНИК»	2711	67,5	1593,27	6,73	1601,19	7,92	0,5
ТОВ «БЕЗПЕЧНА»	3240	77,8	1543,84	35,81	1598,09	54,25	3,5
ТОВ «ПРОДСІЛЬПРОМ»	3300	25,3	1606,45	62,37	1709,14	102,69	6,4
СТОВ «БОГОДУХІВСЬКЕ»	3339	88,5	1678,63	126,83	1695,13	16,50	1,0
ТОВ «СП «ВАЛЯВА»	3341	100,8	1613,02	153,80	1676,07	63,05	3,9
ПАТ «НВФ» УРОЖАЙ»	6166	91,4	1536,80	39,80	1602,85	66,05	4,3
СТОВ «ЧИГИРИНСЬКА АГРАРНА КОМПАНІЯ»	9130	71,5	1501,75	55,40	1509,28	7,53	0,5
ТОВ «ЧОРНОБАЙМ'ЯСО»	9228	84,9	1636,03	172,71	1646,04	10,02	0,6
СТОВ «АГРОФІРМА «МАЯК»	13807	91,9	1105,18	46,26	1552,84	447,66	40,5
ТОВ «ЧМК»	17766	109,5	1353,12	64,71	1586,52	233,40	17,2
ТОВ «ЗОЛОТОНІСЬКИЙ БЕКОН»	24938	100,0	1254,52	261,44	1662,79	408,28	32,5
ТОВ «СП «ЗОЛОТОНІСЬКИЙ»	25822	94,6	1382,87	53,19	1549,70	166,83	12,1

\* розраховано за даними сільськогосподарських підприємств Черкаської області.

Таблиця 6. Наявність м'ясопереробних підприємств у Черкаській області [7]

Повна назва підприємства	Система управління якістю (ISO, HACCP)	Вид діяльності					
		забій тварин	випуск сировини	випуск готової продукції	зберігання продукції	експорт сировини	експорт готової продукції
Городищенський холодокомбінат		-	-	-	+	-	-
ФОП Гоюк		+	+	+	+	-	-
ТОВ ВКП «Вербівське»		+	+	+	+	-	-
Бойня КЗПТ м. Жашків	ДОСТ 7724-77	+	+	-	+	-	-
ПАТ «Ватутінський м'ясокомбінат»		+	+	+	+	+	+
ФГ Алексєвої Т.І.		+	+	-	+	-	-
ТОВ «Маркада»		+	-	+	+	-	-
ТОВ «Артбуккомфорт»		+	+	+	+	-	-

Закінчення табл. 6

Повна назва підприємства	Система управління якістю (ISO, HACCP)	Вид діяльності					
		забій тварин	випуск сировини	випуск готової продукції	зберігання продукції	експорт сировини	експорт готової продукції
КЗВТО «Заготконтора «		+	+	-	-	-	-
ТОВ «Золотоноша Агро»		+	+	-	-	-	-
ТОВ «Ермій»		+	+	+	-	-	-
ТКФ «Ермій – Маркет»		-	+	-	-	-	-
ПрАТ «Миронівська птахофабрика»	ISO 9001, 22000	+	+	+	+	+	+
ТОВ «Мітекс»		+	+	+	+	-	-
ТОВ «Консервний завод «Цибулів»		+	+	+	+	-	-
ТОВ «Агро-Рось» птахозабійний цех		+	+	+	+	-	-
Ковбасний цех СФГ «Дружба»		-	-	+	-	-	-
ФОП «Бойня РайСТ»		+	-	-	-	-	-
ПАТ «Птахофабрика «Перше Травня»		+	+	-	+	-	-
ДП «Перемога нова»		+	+	-	+	-	-
ФОП Короп Т.В.		-	-	+	+	-	-
ФОП Масолова О.Б.		-	-	-	+	-	-
ФОП Панич М.О.		-	-	+	+	-	-
ТОВ «Агро-Старт»		-	-	+	+	-	-
Мясорибторг (бойня)		+	-	-	+	-	-
Чорнобайпродсервіс (бойня)		+	-	-	+	-	-
Ковбасний цех ПрАТ «Шполянський завод продтоварів»	ДСТУ ISO 9001-2008	-	-	+	+	-	-
ТОВ «Черкаська продовольча компанія»		+	+	+	+	+	-
ПП Дзюбан		+	+	-	+	-	-
Ковбасний цех ПП Багач		+	+	+	-	-	-
ПП Ігнатенко В.І.		-	-	+	-	-	-
ТОВ «Славутич»		+	+	+	+	-	-

Результати проведених досліджень (табл. 8) також свідчать про позитивний вплив концентрації поголів'я на ефективність виробництва і реалізації молока у сільськогосподарських підприємствах.

Відомості про молокопереробні підприємства регіону та напрямок їх діяльності наведено в табл. 9.

Аналізуючи регіональні відмінності каналів реалізації продукції, слід відмітити, що підприємствам усіх районів притаманні загальнообласні тенденції відносно живої маси ВРХ. Натомість, щодо свинини та молока господарюючі суб'єкти районів із близьким розташуванням до великих міст (Черкаси, Сміла, Умань), а отже і з концентрацією кінцевих споживачів, значну частку зазначеної продукції реалізують комерційним організаціям та на ринку.

Важливим напрямом розвитку гуртового ринку сільськогосподарської продукції в Україні є ефективне функціонування системи біржової торгівлі,



що здатна забезпечити ціноутворення на неї, виходячи із попиту і пропозиції. Ми погоджуємося з думкою І.Б. Франчука, що її розвиток гальмується відсутністю у господарств однорідної сертифікованої продукції відповідної якості та їх небажання сплачувати податки у повному обсязі через наявність точно визначеної біржової ціни [22]. Для виробників продукції тваринництва розвиток даної форми збуту має особливе значення, оскільки в умовах олігополізму і монополізму з боку покупців мають місце нижчі ціни.

Таблиця 7. Ефективність збуту молока сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області\*

Показник		2010	2011	2012	2013	2014	
Реалізація, ц		1967938	2042833	2399497	2472591	2667792	
Рівень товарності, %		91,9	92,5	93,4	93,0	94,3	
Повна собівартість 1 ц, грн		234,01	262,69	273,26	303,35	317,83	
в т.ч. витрати на збут		21,01	22,28	23,56	26,88	25,51	
Ціна реалізації 1 ц, грн		273,86	316,53	280,02	353,68	373,30	
Прибуток на 1 ц, грн		39,85	2491,59	345,36	50,33	55,47	
Рівень рентабельності, %		17,0	20,5	2,5	16,6	17,5	
Канали реалізації	переробні організації	%	96,1	96,1	96,7	96,7	97,0
		грн	291,70	310,49	270,40	343,28	365,02
	орендна плата за паї	%	-	-	-	-	-
		грн	-	-	-	-	-
	населенню, в т.ч. в рахунок оплати праці	%	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
		грн	201,70	220,65	228,30	257,03	266,57
	на ринку	%	0,1	0,2	0,3	0,5	0,6
		грн	233,00	307,00	289,83	393,65	414,79
	комерційним організаціям	%	3,6	3,5	2,8	2,6	2,3
		грн	253,8	295,41	275,92	312,10	335,49

\* складено за даними [10–19].

Таблиця 8. Ефективність збуту молока сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області в залежності від концентрації виробництва, 2012 р. \*

Групи підприємств за поголів'ям корів, гол.	Показник						
	середнє поголів'я, гол.	рівень товарності, %	повна собівартість 1 ц, грн	збутові витрати на 1 ц, грн	ціна реалізації 1 ц, грн	прибуток на 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
до 100	66	84,6	274,91	22,27	258,22	-16,68	-6,1
101–200	149	91,3	253,32	26,01	256,75	3,43	1,4
201–300	251	93,3	281,96	16,54	287,52	5,56	2,0
301–400	342	92,5	249,62	14,67	269,07	19,44	7,8
401–500	453	93,3	250,47	18,42	274,14	23,67	9,4
501–600	579	94,1	254,51	16,95	280,28	25,77	10,1
601–700	613	93,4	337,41	33,70	272,88	-64,53	-19,1
701–800	756	93,7	283,06	12,10	278,64	-4,42	-1,6
ПСП «НИВА»	900	95,8	279,67	25,18	251,45	-28,23	-10,1
ДП «АГРОКОМПЛЕКС»	960	100,0	316,18	20,05	357,24	41,06	13,0

Закінчення табл. 8

Групи підприємств за поголів'ям корів, гол.	Показник						
	середнє поголів'я, гол.	рівень товарності, %	повна собівартість 1 ц, грн	збутові витрати на 1 ц, грн	ціна реалізації 1 ц, грн	прибуток на 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
ТОВ «МЕЙК АГРО»	970	95,7	283,71	19,10	291,42	7,71	2,7
СТОВ «ПРИДНІПРОВСЬКЕ»	999	94,4	224,30	14,30	289,26	64,96	29,0
СТОВ «АГРОФІРМА «МАЯК»	1000	95,6	284,75	11,92	316,73	31,98	11,2
СТОВ «ПАЛЬМІРА»	1096	97,8	232,88	23,29	237,77	4,88	2,1
СТОВ «ДНІПРО»	1110	95,6	360,22	75,91	296,79	-63,43	-17,6
ДП «ІЛЛІЧ-АГРО УМАНЬ»	1284	94,4	346,57	50,24	279,04	-67,53	-19,5
ТОВ ІМ. ШЕВЧЕНКА	1401	94,1	245,81	5,81	334,29	88,48	36,0
СТОВ «АГРОКО»	1610	96,0	383,56	95,17	316,67	-66,89	-17,4
ПАТ «НВФ «УРОЖАЙ»	1786	94,5	273,03	36,95	292,66	19,64	7,2
ПСП «ПЛЕШКАНИ»	1903	92,5	299,29	12,31	289,28	-10,01	-3,3

\* розраховано за даними сільськогосподарських підприємств Черкаської області.

Таблиця 9. Наявність молокопереробних підприємств на території Черкаської області [7]

Повна назва підприємства	Система управління якістю (ISO, НАССР)	Вид діяльності		
		заготівля молока	випуск готової продукції	експорт готової продукції
ПАТ «Городищенський маслозавод»		+	+	+
ПАТ «Жашківський маслозавод»	НАССР від 05.08.2008 №UA 8.026.002-08-СУБХП (ДСТУ 4161-2003)	+	+	+
ПАТ «Звенигородський сироробний комбінат»	ISO 9001	+	+	+
ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат»	ISO 22000:2007 UA 8.026.013 12	+	+	+
АТ «Канівський маслосирзавод»	ISO 22000: 2007	+	+	+
ТОВ «АВІС-1»		+	+	-
ТОВ «Сиророб»		+	+	+
ТОВ «Інгрейд»		-	+	-
ПП «Слободяник»		+	+	
ПАТ «Христинівський молокозавод»	№ UA 8.026.009-11	+	+	+
ПП «Імперіал плюс»		+	+	-
ПАТ «Шполянський молокозавод»	ДСТУ 4161-2003	+	+	+
Смілянська філія ТОВ «Еліт» фабрика з виготовлення морозиво	ISO 9001:2008 №20110909002	-	+	-
ПАТ «Юрія»		+	+	+

Однією з основних проблем, що стоять перед товаровиробниками при виході на біржу, є формування необхідних лотів продукції, розмір яких значно перевищує виробничі можливості окремого підприємства (крім агрохолдин-гів). Вирішити її можна за допомогою обслуговуючої кооперації, що дає можливість знизити витрати на зберігання продукції, формувати великі товарні партії, здійснювати реалізацію на вигідних умовах без посередників на внутрішньому ринку ні абляжатарсь до зовнішнього.

З метою підвищення ефективності збутової діяльності вітчизняних виробників доцільно перейняти іноземний досвід. В країнах ЄС головним напрямом вдосконалення системи збуту продукції сільськогосподарських товаровиробників є розвиток їх інтеграційних зв'язків з переробною промисловістю і закладами торгівлі. Вони ґрунтуються на контрактах і охоплюють виробництво продукції сировинного характеру, попит на яку є відносно стабільним. Такий підхід дає можливість організувати виробництво продукції за єдиним планом, встановити загальні вимогами до її якості, проводити узгоджені заходи з удосконалення технологій, поглиблення спеціалізації і кооперації, впровадження нової техніки. Загалом, набули поширення 3 основних різновиди контрактів: 1) контракти з визначеними умовами закупівель продукції; 2) контракти, на основі яких промислове чи торгове підприємство поставляє товаровиробнику окремі засоби виробництва та бере участь у прийнятті управлінських рішень щодо виробництва, при цьому він не є власником одержаної продукції до тих пір, поки вона знаходиться у господарстві; 3) контракти, на основі яких покупець поставляє більшість засобів виробництва та визначає технологію виробництва [4]. Протягом останніх років у деяких країнах Європи (особливо Великій Британії) користується популярністю контракт, що враховує ризики, пов'язані з виробництвом і збутом. Він передбачає спільну відповідальність за ризик сільськогосподарського виробництва до моменту продажу продуктів переробки.

Виробникам, розташованим біля великих міст, доцільно і надалі розвивати прямий маркетинг, збуваючи вироблену продукцію кінцевим споживачам. На даний час існують такі його види: придорожні торговельні місця (зазвичай розташовуються на території господарства для того, щоб продавати продукцію на місці); міські та придорожні ринки. Переваги такого збуту для виробників: постачання свіжої, високоякісної продукції безпосередньо кінцевому споживачу; створення умов для продажу за готівку; безпосереднє спілкування з покупцями та забезпечення якісного зворотного зв'язку; повний контроль за ціноутворенням; можливість реалізації продукції навіть невеликим господарствам; простота застосування та швидкість отримання прибутків; даний метод продажу не потребує дорогого обладнання, великого початкового капіталу, а також окремого офісу; значно скорочує витрати на маркетинг, зменшує кількість посередницьких структур.

**Висновки.** Одержані результати свідчать про ефективну збутову діяльність сільськогосподарських підприємств Черкаської області на ринках молока і свинини та негативну – на ринках яловичини і телятини. Основними покупцями даних видів продукції є профільні переробні підприємства та комерційні організації, що займають практично монопольне становище відносно, від-

повідно занижуючи закупівельні ціни. Встановлено, що основними проблемами товаровиробників при збуті тваринницької продукції є відсутність ефективної ринкової, в т.ч. маркетингової, інфраструктури, власної мережі торгових закладів та нестача ресурсів для розвитку. Головними напрямками підвищення ефективності збутової діяльності товаровиробників можуть стати: розвиток біржової торгівлі, контракція продукції, застосування прямого маркетингу.

1. *Амбросова В.Я., Маренич Т.Г.* Організаційно-економічні умови підвищення ефективності тваринництва // Вісник ХНАУ.— Серія: Економічні науки.— 2012.— №5.— С. 3—10.

*Ambrosov V.Ia., Marenych T.H.* Orhanizatsiino-ekonomichni umovy pidvyshchennia efektyvnosti tvarynnyctva // Visnyk KhNAU.— Serii: Ekonomichni nauky.— 2012.— №5.— С. 3—10.

2. *Андрійчук В.Г.* Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. — 2-ге вид., без змін. — К., 2006. — 292 с.

*Andriichuk V.H.* Efektyvnist diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz: Monohrafiia. — 2-he vyd., bez zmin. — K., 2006. — 292 s.

3. Ємність внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства: Монографія / О. М. Шпичак, Ю.О. Лупенко, В.М. Жук, О.В. Боднар, Є.А. Михайлов; Ред.: О.М. Шпичак; ННЦ «Ін-т аграр. економіки». — К., 2013. — 180 с.

*Iemnist vnutrishnoho spozhyvchoho rynku silskohospodarskoi produktsii ta prodovolstva: Monohrafiia / O. M. Shpychak, Iu.O. Lupenko, V.M. Zhuk, O.V. Bodnar, Ie.A. Mykhailov; Red.: O.M. Shpychak; NNTs «In-t ahrar. ekonomiky».* — K., 2013. — 180 c.

4. Зарубіжний досвід організації збуту сільськогосподарської продукції, 15.08.2014 // diplomukr.com.ua.

*Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii zbutu silskohospodarskoi produktsii, 15.08.2014 // diplomukr.com.ua.*

5. *Красноруцький О.О.* Принципи побудови систем збуту та розподілу продукції сільськогосподарських підприємств // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. — Серія: Економічні науки.— 2013.— №5.— С. 56—66.

*Krasnorutskiy O.O.* Pryntsyry pobudovy system zbutu ta rozpodilu produktsii silskohospodarskykh pidpriemstv // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V.V. Dokuchaieva. — Serii: Ekonomichni nauky.— 2013.— №5.— С. 56—66.

6. *Ларіна Я.С.* Формування та механізми реалізації маркетингових стратегій в агропродовольчому підкомплексі АПК: Монографія. — К.: Преса України, 2008. — 336 с.

*Larina Ia.S.* Formuvannia ta mekhanizmy realizatsii marketynhovyykh stratehii v ahroprodovolchomu pidkompleksi APK: Monohrafiia. — K.: Presa Ukrainy, 2008. — 336 s.

7. М'ясо і молокопереробні підприємства Черкаської області, 2013 // vet.gov.ua.

*Miaso i molokopererobni pidpriemstva Cherkaskoi oblasti, 2013 // vet.gov.ua.*

8. *Месель-Веселяк В.Я., Мазуренко О.В.* Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України / Ред. П.Т. Саблук. — К.: ННЦ ІАЕ, 2004. — 198 с.

*Mesel-Veseliak V.Ia., Mazurenko O.V.* Rozvytok m'iasoproduktovoho pidkompleksu Ukrainy / Red. P.T. Sabluk. — K.: NNTs IAE, 2004. — 198 s.

9. *Міненко К.В.* Ефективність виробництва яловичини за різних технологій // Інноваційна економіка.— 2013.— №2.— С. 214—217.

*Minenko K.V.* Efektyvnist vyrobnyctva yalovychyny za riznykh tekhnolohii // Innovatsiina ekonomika.— 2013.— №2.— С. 214—217.

10. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2010 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. — Черкаси, 2011. — 101 с.

*Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv Cherkashchyny v 2010 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. — Cherkasy, 2011. — 101 s.*

11. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2011 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. — Черкаси, 2012. — 101 с.

*Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpriemstv Cherkashchyny v 2011 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. — Cherkasy, 2012. — 101 s.*

12. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2012 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. — Черкаси, 2013. — 101 с.

Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2012 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2013. – 101 s.

13. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2013 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2014. – 101 с.

Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2013 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2014. – 101 s.

14. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2014 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2015. – 101 с.

Osnovni ekonomichni pokaznyky roboty silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2014 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2015. – 101 s.

15. Реалізація продукції сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2010 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2011. – 124 с.

Realizatsiia produktsii silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2010 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2011. – 124 s.

16. Реалізація продукції сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2011 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2012. – 124 с.

Realizatsiia produktsii silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2011 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2012. – 124 s.

17. Реалізація продукції сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2012 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2013. – 124 с.

Realizatsiia produktsii silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2012 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2013. – 124 s.

18. Реалізація продукції сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2013 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2014. – 124 с.

Realizatsiia produktsii silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2013 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2014. – 124 s.

19. Реалізація продукції сільськогосподарських підприємств Черкащини в 2014 році: Стат. щорічник / Під заг. кер. А.О. Божка. – Черкаси, 2015. – 124 с.

Realizatsiia produktsii silskohospodarskykh pidpryemstv Cherkashchyny v 2014 rotsi: Stat. shchorichnyk / Pid zah. ker. A.O. Bozhka. – Cherkasy, 2015. – 124 s.

20. Соловійов І.О. Агроркетинг: системна методологія, реалізація концепції: Монографія. – Херсон: Олді-плюс, 2008. – 384 с.

Soloviov I.O. Ahromarketynh: systemna metodolohiia, realizatsiia kontseptsii: Monohrafiia. – Kherson: Oldi-plius, 2008. – 384 s.

21. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: Практ. посібник / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 2000. – 556 с.

Formuvannia ta funktsionuvannia rynku ahropromyslovoi produktsii: Prakt. posibnyk / Za red. P.T. Sabluka. – K.: IAE, 2000. – 556 s.

22. Франчук І.Б. Перспективи розвитку ринку сільськогосподарської продукції в Україні // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. – 2014. – Т. 16, №1, Ч. 2. – С. 201–207.

Franchuk I.B. Perspektyvy rozvytku rynku silskohospodarskoi produktsii v Ukraini // Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. Gzhytskoho. – 2014. – T. 16, №1, Ch. 2. – S. 201–207.

23. Яцив С. Розвиток вітчизняного м'ясопродуктового підкомплексу в умовах членства України в СОТ // Вісник Львівського національного аграрного університету. – Серія: Економіка АПК. – 2011. – №18, Ч. 1. – С. 241–249.

Iatsiv S. Rozvytok vitchyznianoho miasoproduktovoho pidkompleksu v umovakh chlenstva Ukrainy v SOT // Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrrarnoho universytetu. – Seria: Ekonomika APK. – 2011. – №18, Ch. 1. – S. 241–249.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2016.